

УДК 271.2-185.5

27-242-276.63

27-172-135

DOI: 10.5937/sabornost10-12594

Прегледни чланак

Предраг Петровић*

Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, Београд

Небески симболи Старог Завета у божанском домостроју спасења

Abstract: Видљивим и невидљивим димензијама постојања небески свет пројављује недокучивост, али и чудесност тварног начина постојања, што човеку отвара другачију перцепцију многодимензионалности божанског чина стварања од оне површне, искључиво чулне, којом се човек радије користи. Иако запажана кретања у небеским димензијама симболичног начина постојања сведоче о неким устаљеним покретима небеских светила, она истовремено пројављују и свој догађајни смисао. Старозаветна пројекција кретања небеских тела отвара управо такав, догађајни смисао небеског начина постојања који нема судбински, него слободарски карактер проистекао из видљивих пројава воље Бога Творца, Сведржитеља и Спаситеља света.

Key words: Символ, небеса, светила, Сунце, Месец, покрети, догађаји, домострој, констелација, пророштво, алегорија.

Увод

Када говоримо о последицама које подразумева божански чин симболичног стварања света могли бисмо рећи да се оне могу истински сагледавати искључиво кроз међусобну приврженост створених симболичних бића, односно, кроз својеврсни симболични *вход* бића једних ка другима. То би у крајњој линији значило да тзв. објективни свет и не постоји, већ да постоји богоустановљено мноштво *входних симбола*. Входним симболима назвали бисмо многодимензионалне структуре постојања *божанских њарова*¹ који су својом *боіоуѣиснуѣом* приврженошћу једних ка другима, односно, својим покретом произишлим из божанског чина стварања, управљене ка Првом циљу, односно ка свеопштем јединству са

* djpredragpetrovic@gmail.com

¹ Види Петровић, 2014, стр. 54–62, Петровић, 2013, стр. 43–57.

Богом. Входни симболи су уједно и сведочанства и весници дожанског домостроја спасења. У кратком старозаветном опису стварања света (из Пост 1) Мојсије сведочи заправо о симболичној природи стварања света као многодимензионалне, али и јединствене структуре постојања. У њој јасно распознајемо небеске симболе постојања чија увођења у биће боговидац Мојсије сагледава током богооткривеног четвртог дана стварања. Богоустановљење овог нивоа симболичног постојања Мојсије исказује речима: „и рече Бог: нека буду светила у своду небеском, да светле на земљу, да раздвајају дан од ноћи, и нека буду за знаке, за доба, за дане, и за године... И створи Бог два светила, светило велико да началствује даном, и светило мање, да началствује ноћу, и звезде“ (Пост 1, 14–16). Будући да човек својим доласком на свет затиче небески ниво творевине изнад себе, тада сам чин упостојења *свештила* у небеском своду повлачи за собом проблем онтолошког и гносеолошког смисла њиховог постојања. Другим речима, човеку се намећу питања повезана са улогом небеских светила у његовом свакодневном животу, али и са њиховим крајњим смислом за човеково спасење од смрти. Данас највећи број људи остаје незаинтересован за сагледавање симболичних покрета припадајућих небеској механици. Небески покрети се углавном подразумевају као уобичајени. Симболична пројава дожанског чина стварања небеских *свештила*, пројектује и питање о коначном исходишту свега онога што се данас подразумева под појмом *креишања небеских шела*². Небеска светила као саставни део дожанског симболизма творевине, односно, саставни део богоустановљене структуре постојања, чине небеске симболе који учествују у јединственом дејству дожанске промисли. Господ упућује човека ка христолошкој целовитости, односно, христолошком смислу постојања и кроз небеске симболе постојања. Православна хришћанска перспектива не подразумева израз *небо*, или *небеса* искључиво као синоним за *свешти Божијих анђела*, него и за све оно што се запажа у небеској равни постојања. Покрети унутар небеског нивоа тварног постојања повлаче за собом и одговарајућу онтолошку потребу човека за препознавањем христолошких карактера, односно, одговарајућих видљивих и нама приступачних одјека дожанских речи стварања. Усмерићемо своју пажњу на небеску раван постојања, не просто

² На грчком језику реч *ὁ φωστὴρ* има значење *свештило*, а не *шело* (*τὸ σῶμα*). Данас је уобичајена употреба израза *небеско шело* или *небеска шела*; међутим, библјски израз *свештила* има потпуно другачији симболични набој. Тако, на пример, примећујемо да Мојсије говори о стварању сунца, месеца и звезда, а да не користи посебне изразе за она *небеска шела* која данас називамо *планетама*. Због чега? Мојсијево симболично предање о стварању света пројављује *свештосну пројекцију* дожанских дејстава у небеском своду, тако да Мојсије све небеске *свјановнике* назива *свештилима*, јер „небеса казују славу Божију, (и) дело руку његових јавља свод (небески)“ (Пс. 18, 1). Назив *планета* долази од речи *ὁ πλανήτης* са значењем *пушалица*, *скијница*, а од глагола *πλανάω*, који има значење *засиранајем*, *пушам*. Исти глагол даје и именицу *ἡ πλάνη*, *ἡ πλάνησις* са значењем *превара*, *обмана*, *йрелесит*. Кретање планета на неки начин јесте „лутање“ небом док звезде као светила имају и назив *некреишнице*.

због констатације уобичајених небеских појава, већ због старозаветних сведочанстава о необичним кретањима небеских светила као чудесним знамењима Господњег домостроја спасења.

Драматичне промене припадајуће небеским кретањима не само да су кроз историју имале, већ и сада имају огромне последице по свакодневни живот људи, па и по реални живот Цркве. Библијски списи Старог Завета чувају одговарајућа сведочанства о покретима небеских светила као весника Господњег присуства и Његових домостројних дејстава. Због тога покушавамо да укажемо и на реалност Господњег укључивања небеских светила у тајну Његовог домостроја спасења. Небеске стварности су својеврсни небески знаци Његовог домостројног присуства кроз читаву историју света, због чега представљају (попут читаве Господње творевине) видљиве али загонетне одјеке *іласа Почейіка*³, као и знаке Његовог домостројног Другог и Славног Доласка. У том смислу, наш гносеолошки приступ заснива се на темељу вере у Бога, Творца свега видљивог и невидљивог, Који једини има потпуно знање о небеским светилима и њиховим покретима (види Јов 38, 33).

Библијски симболични мотив интересовања за астралне димензије постојања лежи у речима самога Господа и Спаситеља нашег Исуса Христа о знацима последњих времена сличним онима из Нојевог (Мт 24–37), али и Лотовог времена (Лк 17, 28–30). У том смислу важно је препознати значај симболизма творевине не само са аспеката свакодневног живота људи, већ и због препознавање символâ времена који на своје пројавне начине упућују на Славни Долазак Сина Божијег (види Мт 16, 1–3).

1. Старозаветни симболизам небеских покрета

Поједини истраживачи запажају да се јеврејско сагледавање начина постојања небеских светила поставља свагда у контекст дивљења делу Творца⁴, као што и налазимо на примеру речи Псалма: „Када погледам Твоја небеса, дела прстију Твојих, месец и звезде које си установио, шта је човек да га се сећаш? Или биће људско да се бринеш о њему? (8, 4–5).

Важно је у том смислу најпре препознати чињеницу да Господ своје постојање пројављује кроз историју управо на симболичан начин, због чега и језик библијског предања Цркве јесте језик симболичних дожанских пројава и порука. Када библијски литерарни симболизам исказује пројаве дожанских сила унутар творевине тада се не мимоилазе ни небеске сфере постојања твари. Запажамо, дакле, да се механика библијског звезданог света не ограничава само на зацртаним и неоспорним „астрономским“ датостима, јер Бог пред човека поставља и део небеских стварности као умно

³ Βασίλειος Μέγας, *Ἡ ἐξαήμερον*, PG 29, 16B.

⁴ Maunder, 1908, стр. 4.

недостижних подухвата. Тако, на пример, Бог Аврама „изведе напоље и рече му: погледај у небо и броји звезде, *ако их можеш избројати*“ (Пост. 15, 5), симболично откривајући да је једино Бог Онај „који је избројао мноштво звезда и (који) сваку од њих зове по имену“ (Пс 147, 4).

Иако библијска пројекција кретања небеских светила подразумева извесне богоустановљене законитости њиховог постојања, она открива и њихове, рекли бисмо, *асирално-научне*, или, ако није претешка реч, *асиролошке*⁵ димензије кретања. Небеска равна кретања чини део целовитости човековог постојања, и огледа се у јединственој *небоземној* целини света који га окружује. Због тога библијско звездано предање подуђује човека да сагледава важност изненадних, од Бога покретаних догађаја и унутар небеског нивоа створеног постојања, као што човек то сагледава у природи око себе, тако да према њима не може остати равнодушан. Звездане покрете небеског симболизма препознајемо у одговарајућим библијским литерарним симболима као историјске *ипродоре* (прогресе) сила дожанског домостроја спасања.

Покрети *небеских симбола* препознају се најпре као својеврсни дожански домостројни *знаци* због чега Мојсије и наводи да Бог ствара небеска светила најпре *за знаке*, а потом и *за доба, за дане, и за њодине* (Пост 1,

⁵ У свом делу „Кроз васиону и векове“, Милутин Миланковић дефинише астрологију као *вештину чишања будућих догађаја из положаја звезда, њихових конституција и њихових кретања*. Овакво своје одређење астрологије велики научник образлаже речима: „Она (астрологија) захтева два посла: први, прочитати са неба моментални положај звезда, и други, извести из тога положаја закључке о судбини. При томе је често потребно одредити положај звезда који се десио у прошлости, на пример у часу рођења онога којем се прориче судбина... Тај први посао чисто је научна ствар; и сам Кеплер, један од највећих астронома свих времена, давао се њиме и израчунао хороскоп славне војсковође Валенштајну. *Тек је чишање будућности из њога хороскопа враћина*“ (Види издање ове књиге, Београд 2014. 30). Слични смисао онога што данас подразумевамо под појмом *асирологија* налазимо и код пророка Исаије који се обраћа неверницима речима: „нека стану сада и спасу те звездочитачи небеса, који гледају звезде и говоре ти шта ће на тебе доћи“ (47, 13). Ми, пак, полазимо из другачије *асиролошке* перспективе. Наиме, грчка реч *ἄστρονομία* јесте сложеница настала од именица *ἄστρον* (звезда) и *νόμος* (закон). Буквално значење речи *асирономија* било би *закон звезда*, односно, закон кретања звезда по небеском своду. Сматрамо међутим, да је сложеница *ἄστρολογία* (која долази од именица *ἄστρον* и *λόγος* реч, наука), адекватнија по својој етимолошкој пројекцији за нашу тему управо због тога што се међу небеским светилима дешавају покрети (догађаји) који су данас ближи смислу *науке о звездама* него смислу „закон“ који влада међу звездама. Због чега? *Реч, њовор, наука* о звездама далеко је отворенија за могућности симболичних откривења дожанских воља у *физичко-догађајном* смислу, од датости некаквог „закон“ постојања звезда који је, подразумева се, свагда исти, односно, свагда предвидив, једноличан, и, додали бисмо атрибут *не-догађајан*. Међутим, библијска пројекција *звездане науке* подразумева небески свет као свет *догађаја* који превазилази етимолошку одредницу „астрономије“, односно, непромењивог закона кретања небеских светила. Због тога, по нашем мишљењу, израз *асирологија*, или *асирална (звездана) наука*, поседује далеко већи *симболични набој* од израза *асирономија*. Истовремено, наша употреба сложенице *асирологија* не би имала ничег заједничког са „хороскопским“ фантазијама, опсесивно наметаним кроз медије, као тобоже „духовна“ димензија живота.

14) Библијска астрална наука сведочи о небеском свету неодвојивом од реалних историјских догађаја. Чак и када запажани покрети на небу нису драматични, они су и тада најпре *знаци* божанских тајни постојања, као у већ поменутих речима: „небеса казују славу Божију, дело руку његових јавља свод (небески)“ (Пс 18, 1), или: „У почетку ти си Господе земљу основао и небеса су дело руку твојих“ (Пс 101, 26), или у Јововим речима: „Раширио је север на невидљивом, обесио земљу ни на чему“ (Јов 26, 7), или опет: „Поставио је небо као кућу и раширио, да (у њој) као у скинији обитава“ (Ис 40, 22), или: „Речју Господњом небеса су утврђена, и духом уста његових сва сила њихова“ (Пс 32, 6), и сл.

Површно схватање божанског чина стварања и божанског промиса-оног одржавања небеске сфере постојања открива један, за хришћанску перспективу, проблематичан став. Када је у XVI веку астролог и алхемичар Тихо Брахе (Tycho Brahe) запазио нову звезду у звезданом јату Касиопеја, та небеска новост довела је најпре у питање „астрономску“ датост једнообразног небеског закона, датост која је до тада упорно негирала *догађајни смисао* постојања и кретања небеског света. Брахе се позивао на Божију мудрост и промисао, имајући притом у виду дејство звезда на судбину људи, јер је по његовом схватању Бог створио небеска светила и њихову механику управо за једну такву врсту користи људима⁶. На-супрот оваквој астролошкој пројекцији Милутин Миланковић помиње Јохана Кеплера (Johannes Kepler) као противника Брахеове хороскопске астрологије, али и Брахеовог геоцентризма⁷. Неулазећи у спор и аргумен-те заговорника хелиоцентризма и геоцентризма, сматрамо да божански домострој спасења света долази од Господа *ogozio*, и не подразумева по-крете небеских констелација који би детерминисали човекову судбину. С друге стране, Црква својим начином постојања негира сваку апотеозу космичког „бескраја“ којом се (због постојања неизбројивих небеских тела у таквој, незамисливо пространој васиони) у крајњој линији релативизује изузетност божанског чина стварања света и човека.

Сведоци смо да човек данашњице, у многонеотуђен од природе која га окружује, дива отуђен и од небеске димензије створене природе, тако да на небески свет човек гледа или површно, или незаинтересовано. Имајући у виду ту чињеницу, намеће нам се питање: да ли би небеска видела има-ла икаквог смисла постојања да немају свој удео у божанском домостроју спасења? Свето Писмо Старог Завета сведочи да и небеска светила могу бити весници божанских дејстава пресудних за спасење човека, тако да у свеопштој икономији спасења она јесу весници божанских домостројних сила, или, пак, њихови *догађајни знаци*. То ће рећи, да небеска светила

⁶ Миланковић сведочи о Браховим речима: „Кажи ми тренутак свога рођења, па ћу ти рећи када ће ти куцнути твој последњи час“. Види, Миланковић, 2014, стр. 176–178.

⁷ Исто, 172–179.

нису уклопива у представе о вечним, односно неизмењивим законима постојања. У књизи пророка Јоила наилазимо на сведочанство управо таквих, *дојађајних небеских знакова*, и то у речима: „пред лицем његовим (Божијим) земља ће се *поколебати*, и небо ће се (за)и*пресити*, сунце и месец ће за*шамнеити*, и звезде ће за*исити* свейлост своју“ (Јоил 2, 10), или, опет, у речима: „сунце ће се *преобратити* у *шаму*, а месец у крв, *пре не*о *што* дође дан Гос*подњи*, велики и сјајни“ (Јоил 2, 31). Јоил пророкује и о великом рату у коме ће сви народи поћи у долину Јосафата где ће Бог седети „и судити свим народима“, након чега ће „сунце и месец *пошамнеити*, и звездама ће заћи њихов сјај. Али ће Гос*под* од Сиона *јасно* узвикну*ти*, и од Јерусалима *јусити* *јас* свој и (за)и*прешће* се небо и земља, и Гос*под* ће сачувати народ свој и ојачати синове Израиљеве“ (Јоил 3, 12–16). Надаље, Јоил наводи речи: „И даћу чудеса на небу и на земљи, крв и *ојан* и *јушење дима*“ (Јоил 2, 30), као што на другом месту говори: „... *јер предстоји дан Гос^{под}њи*, (и) близу је, дан *шаме* и мрака, дан облака и *маје*“ (Јоил 2, 1–2). Код Језекиља наилазимо на речи: „и *покрићу* небо... и *помрачићу* звезде *нејове*, сунце ћу у облаку сакрити и месец неће да*ти* свейлост своју. Сва свейтила небеска *помрачићу* (на *шеде*) и даћу *шаму* на земљу (*швоју*), говори Адонаи Господ“ (Јез 32, 7–8).

1.1. Старозаветна пројекција звезданих постојања

Небеско-земаљски догађајни символизам започињемо сведочанством књиге праведног Јова: „Он *премешта* *јоре*, да нико и не *ојаз*, *преврта* их у *јеву* своме, он *покреће* земљу с *меша* *њезина*, да јој се *субови* *дрмају*, Он када за*пре*ти сунцу (сунце) не излази, он за*ичаћује* звезде“ (Јов 9, 5–8). Небеска пројекција ових библијских речи повлачи за собом питање: да ли се изрази, Он када за*пре*ти сунцу (сунце) не излази, Он за*ичаћује* звезде, могу односити и на реалне историјске догађаје, или је то неки, од пророка употребљавани, алегоријски матрикс? Да ли се за*ичаћаност* звезда односи искључиво на непокретне астралне констелације, или је могуће за*ичаћаност* звезда сагледавати и као изузетан звездани догађај?

Очигледно да су сазвежђа Великог медведа, Ориона и Плејада у стари-ни из неког очигледно важног разлога била у астролошком фокусу писца књиге о Јову, јер праведни Јов се и сâм налази пред питањима: „ко је начинио Медведа, Ориона и Плејаде?“ (Јов 9, 9). Код пророка Амоса наилазимо на сведочанство: „Он који је начинио Плејаде и Орион... Господ је његово име“ (5, 8). Да ли дивљење небеским творевинама Божијим може

⁸ „Реч k[i]mah“, наводи Маундер, „означава, као што смо видели *јрују* или *јомилу*, као и реч Плејаде (Pleiades), коју данас употребљавамо, и која вероватно потиче од грчке речи (Pleiones), *мног*о. Неколико грчких песника као Аatineј, Хесиод, Пиндар и Симонид користе реч *јлејаде*, као голубове који лете од ловца Ориона, док други чине од њих седам голубица које носе амброзију детету Зевсу“. Види, Maunder, 1908, стр. 88.

подразумевати и необичне, односно, неочекиване покрете у небеској сфери постојања? Да ли постоји неки библијски симболични наговештај могућих драматичних покрета небеских светила који би могли, ако не оправдати, а онда барем, оставити отвореним проблем порекла *необичних* покрета небеских тела?

Пре него што покушамо одговорити на ово питање, запазимо још неке симболичне небеске моменте, овога пута у књизи пророка Исаије у којој налазимо литерарно симболична сведочанства о последњим временима, и то у контексту катаклизмичних догађаја повезаних са драматичним покретима звезданих констелација. Исаија, наиме, наводи: „*звезде небеске и Орион и чииав украс небески неће дајти светлосћ своју, и смрачиће се сунце излазеће, и месец неће дајти светлосћ своју... јер небо ће се разіневићи и земља ће се іоітресіи из іемеља њених због љутине гнева Господа Саваота...*“ (Ис 13, 10–13). Како је могуће да се догоди све ово? Да ли пророк претпоставља дожански домостројни покрет кроз неки богопокретани физички узрок описаних појава? Другим речима, да ли се овде ради о реалним догађајима у физичком свету, или је у питању искључиво алегоријска могућност тумачења ових библијских редова?

На другом месту, пак, Исаија пророкује: „Светли се, светли Јерусалиме, дође твоја светлост, и слава Господња на тебе засија. *Види, іама ће іокрићи земљу као мрак народе; а на іебди ће се (іо)јавићи Госіод и слава њеіова на іебди ће се видећи. И поћи ће цареви твојој светлости, и народи сјају твоме*“ (Ис 60, 1–3). Ако бисмо и на овом месту дозволили другачију ерминевтичку могућност, а у складу са многодимензионалним значењима светодуховских тајни литерарно симболичних библијских речи, тада би *іаму* и *мрак* могли сагледавати и у космолошком смислу, не реметећи при том и неку, могућу, алегоријску интерпретацију. *Таму* у физичком смислу налазимо већ у речима књиге Изласка: „и рече Господ Мојсију: подигни руку своју на небо и *нека буде іама над земљом еіііаііском, іоііуна іама... и ди... олуја над чииавом земљом еіііаііском іри дана, и нико не виде браіа своіа іри дана...*“ (Изл 10, 21–23). Који физички разлог утиче на појаву *іама* над читавим Египтом која траје *іри дана*?

Космолошки контекст литерарних симбола књиге пророка Исаије може се препознати и у речима: „*Како је іао са неба светілоноша, јутром излазећи? Сурвао се на земљу послани ка свим народима. А ти рече у мисли твојој: на небо ћу узіћи, изнад звезда небеских іостіавићу іресііол мој, сеіићу на іору високу, на іорама високим које су ірема Северу. Узіћи ћу изнад облака, дићу іодобан Виіњем. А сада ћеш у ад сићи и у іемеље земље*“ (Ис 14, 12–14). Ове полисемичне Исаијине речи говоре најпре о „некоме“ ко ће у *ад сићи* и у *іемеље земље*, али и о „некоме“ или можда „нечем“ персонификованом, што у космолошком смислу може *узіћи високо изнад облака* и по Божијем дејству *сићи у ад* и у *іемеље*

земље!? Рекли бисмо најпре да у астралном библијском смислу, осим Сунца и Месеца, са неба може пасти само *звезда*, односно, *свeтїло*?⁹ С друге стране, пак, Господ Исус Христос говори: „Видех *сaйїану* као муњу да паде са неба“ (Лк 10, 18). Намеће се, дакле, питање: да ли се под отпадништвом са неба подразумева искључиво *сaйїана*, или и могући контекст историјско-физичких стварности, јер ће, опет, по речима Господа Исуса Христа, *звезде йасїи са неба* (Мт 24, 29)? Уколико је могуће и космолошко сагледање Господњих речи, тада *звезде* нису *сaйїане*; али ако Господ под звездама подразумева искључиво зле људе, или демоне, тада би овај стих имао једино алегоријско исходиште (*звезде=сaйїане*)!? Међутим, на основу другачијих сведочанстава Старог Завета, мишљења смо да *знаци на небу* могу бити сагледавани и мимо метафора и алегорија. Звезда коју пророк назива *син јуїара* могла би по неким ауторима бити Венера, јутарња звезда, или Зорњача. По мишљењу других, будући да се Венера може видети и ујутру и увече, јеврејски текст говори о два небеска тела¹⁰. Јов помиње *молиїву*, као *звезду јуїарњу* (Јов 11, 17), док Давид наводи: „из утробе *йре јуїарње звезде*“¹¹ родих те“ (Пс 110, 3). Књига о Јову, пак, наводи: „*када се родише звезде* певали су ми великим гласом сви анђели моји“ (38, 7). Богослужбени символизам библијског предања оставља реалну могућност да тзв. *јуїарња звезда*, осим других, *сaсвим извесних значења*, буде и јасан догађајни символ унутар видљиве творевине. Свакако да се под звезданим именом може препознати и јасно пророковани долазак Месије, као у речима: „*изићи ће звезда из Јакова*, подићи ће се човек из Израиља...“ (Бр 24, 17), али се, на пример, у књизи о Судијама наводи: „С неба се подигоше звезде, од (места) чиновa својих подигоше се против Сисера“ (Суд 5, 20).

Мишљења смо да и пророк Амос помиње конкретно небеско светило које би могло одговарати данас знаној планети *Сaйїурн*, јер се у контексту јеврејског обожавања идола наводи: „подигли сте скинију молоху, и звезду бога вашег *рефана* (ῥαφάν), чије сте ликове начинили себи“ (Ам. 5, 26). Према масоретском тексту на истом месту (ῥαφάν) у питању је реч *Кијјун*, а у сиријском тексту одговарајућа реч је *Каиван*. Код Асиријаца и Арабљана Сатурн се назива *Каиван*, док се у персијским књигама Сатурн назива *Кеван*. Блажени Јероним одговарајућу реч *Кијјун* преводи са „*луцифер*“¹², што би поменутом стиху пророка Амоса дало облик: „подигли сте скинију молоху, и звезду бога вашег *луцифера*, чије сте ликове начинили себи“. Ако бисмо се ослањали искључиво на јеврејски текст као на

⁹ Види код Schiaparelli, 1905, стр. 48.

¹⁰ Schiaparelli, 1905, стр. 49.

¹¹ Грчки израз је πρὸ Εωσφόρου — пре светлоноше (лучоноше), али и *йре јуїарње звезде*.

¹² Schiaparelli, 1905, стр. 48, 49.

најаутентичнији, како то предлага Волтон (John H. Walton)¹³, очигледно је да бисмо по овом питању запали у потешкоће.

Скјапарели износи још један интересантан детаљ; у тексту Седамдесеторице, у књизи пророка Амоса се наводи: „Тражи онога који је створио *Кимах* и *Кесил*“, односно, *тражи онога који је створио седам звезда (Кимах) и Орион* (5, 8), да би преводилац ово место превео речима: „који ствара све и претвара“ (ст. грч. μετασκευάζων што значи *онај који претвара, премеће*)“, оставивши имена *Кимах* и *Кесил* непреведеним, јер вероватно није познавао њихово прецизно значење. Међутим, када други преводилац преводи књигу о Јову, он разуме да се ова имена односе на звездане констелације, па *Кимах* преводи са *Плејаде*, а *Кесил* или са *Есирон* (Јов 9, 9), или са *Орион* (Јов 38, 31)¹⁴. Скјапарели помиње и многе друге могућности тумачења ових израза, у контексту констелација Медведа, или Бика, или Ориона, или Веспера (Хеспера)¹⁵, или Сириуса, или Капеле, или, пак, као код Делића (Friedrich Delitzsch)¹⁶. *Кесил* има значење *дунџован, луг, бездожан*, а сазвежђе Ориона „традиционално“ се односило на астралну персонификацију Нимрода¹⁷, *моћној исиолина њед Госџогом*, и првим човеком који је друге људе држао у покорности. Маундер (Walter E. Maunder) саркастично коментарише неадекватност Нимродовог лика за персонификацију једне астралне констелације, рекавши да би се таква парадигма показала у *усвајању њредлоа Универзџеџа у Лајџџџу да се џентралној џруџи звезда надене име Нџолеон*, што би представљало „најмодернији пример исте луде амбиције“¹⁸? Маундер, међутим, Нимрода види искључиво као ловца и првог тиранина. Епифаније Кипарски наводи да је „тај (Нимрод) био изумитељ лошег учења астрологије и чаробњаштва“¹⁹, и њега су Јелини сматрали за Зороастера становника Вактрије. Нимрод је био и градитељ Вавилона и Ниниве²⁰, али и Теираса, Товела и Ловона (Асирија)²¹ што је у стара времена био довољан разлог да неког „великана“ (па макар и суровог Нимрода) поданици обожавају и *кују у звезде*. Разлог више за обичаје обоготворења људи Старог, али и Прастарог света, налазимо у могућности да лик Нимрода буде „међу звездама“ и из разлога о

¹³ Walton, 2009, стр. 11.

¹⁴ Schiaparelli, 1905, стр. 53, 54.

¹⁵ Одговарајући израз је *Есперов*, и њега западни аутори трансформишу етимолошки у „Hesper“ или „Vesper“. Види превод Седамдесеторице у књизи о Јову (38, 32).

¹⁶ Schiaparelli, 1905, стр. 54. Види код Delitzsch, 1902, стр. 169.

¹⁷ Maunder, 1904, стр. 109.

¹⁸ Maunder, 1904, стр. 109.

¹⁹ Επifάνιος Κυπρού, *Κατὰ αἰρέσεων*, PG 41, 185BC.

²⁰ Pseudo-Clementine Literature, Fire-Worships of the Persians. <http://www.ccel.org/ccel/schaff/anfo8.vi.iii.vi.xxix.html> 05. 11. 2016. 19:15.

²¹ Επifάνιος Κυπρού, *Κατὰ αἰρέσεων*, PG 41, 185B.

коме сведоче Псевдо-Климентове речи: „Због тога чаробњак Нимрод би уништен од (ове) муње која паде на земљу са неба, и због тога се његово име промени у Зороастер, (као) због живог звезданог потока који се излио над њим“ (Омил 9, 4).

Неки аутори име *Орион* изводе од акадског *Ур-ана*, што се у буквалном смислу преводи са „светлост неба“²². У сваком случају, јеврејска *уранографија* Старог Завета нема сумеро-акадску или, пак, вавилонску јасност и богатство израза; њена оријентисаност према астралним димензијама постојања подређена је искључиво дожанским домостројним *йродори-ма* или *йроиресима* унутар историје, тако да управо Бог даје конкретну историјску важност покретима и видљивих и невидљивих светила небеског свода.

С друге стране, Бог поставља Јову питања: „а јеси ли схватио све-зе Плејада (Кимаха) и оирагу Ориона да ли си оћворио? Или оћвараш знамења небеска у време своје? И вечерњу звезду за власи њене, можеш ли йривући? Знаш ли йромене небеске, и све (сћвари) које скућа дивају йод небом? Можеш ли йризваји облак іласом...?“ (Јов 38, 31–34), итд. Јасно запажамо да постављена питања немају искључиво астралну димензију, већ исказују и својеврсну дожанску *иронију* упућену нама преко праведног Јова као педагошку поруку.

За неке, пак, ауторе овде је у питању метафора²³. Да ли би се о метафори радило и у контексту звезданог имена *свейлоноша*, јер Господ говори Јову: „јесам ли тобом ја одредио праскозорје, и да ли *свейлоноша* (ὁ ἑωσφόρος лучоноша)²⁴ йознаје свој йоредак“²⁵ (Јов 38, 12)? Свакако да ерминевтичка богатства библијског симболизма не могу бити увек ограничавана на само једно значење. Међутим, проблем о коме говоримо управо се односи на могућност полисемичности библијских речи и израза. Ерминевтички приступ библијским текстовима има за циљ да сагледавајући једно значење библијског литерарног симбола сачува све остале ерминевтичке могућности текста које су Духом прилагођене различитим димензијама постојања, а сходно моћима пријемчивости верних.

На овом месту важно је истаћи да смисао, односно значења библијских речи и исказа, који за предмет имају уобичајена, или, пак, несвакидашња, тј. чудесна небеска дешавања, поред тога што се могу посматрати као литерарни симболи са многим ерминевтичким могућностима, могу се сагледавати и из перспективе Божијег домостроја спасења, при чему

²² Види код Maunder, 1904, стр. 109.

²³ Schiaparelli, 1905, стр. 62.

²⁴ Именица ἑωσφόρος — *свейлоноша* долази од речи ἑως (светлост) и глагола φέρω, са значењем *носим*, те одатле реч *свейлоноша*, односно *онај који носи свейлоси*.

²⁵ Ако би се на овом месту светлоноша тумачио као ђаволско биће (луцифер), како би могли објаснити смисао којим ђаво следи свој поредак? Који би то „поредак“ био?

више не говоримо само о библіјској символици језика, односно језичког представљања догађаја, већ о символизму творевине, овога пута симболике дешавања у небеској сфери.

Једно од два упечатљива старозаветна сведочанства о несвакидашњим небеским догађајима свакако је оно у вези са битком коју је предводио Исус Навин ког Гаваона. У библіјском тексту налазимо на речи: „и у њиховом бежању од лица синова Израиљевих... *Госїод даци на њих леденице* (λίθους χαλάζης камење од леда) *са неба* (све) *до Азека, и деше од леденица више мртївих, (неїо) од оних које су љобили синови Израиљеви мачем у раїу. Тада рече Исус Госїоду у дан у који је љредао Бої Аморејце љод руку синова Израиљевих. И рече Исус: да сїїане сунце љред Гаваоном, и месец љред долином Еалона. И сїїаде сунце и месец сїїојеђи у месїу, докле Бої не одби неїријайїеље њихове. Није ли ово љисано у књиїама љраведної: и сїїаде сунце љосред неба, и не иђаше на заїаг у свршеїїак дана једної? И не би їїакої дана никада љре, ниїи љосле, да Бої їїако љослуша їлас їовека, јер Госїод сїїодорсїївова Израиљу“ (ИсНав 10, 11–14). Библіјски опис овог есхатолошко-историјског догађаја представља симболични догађај по преимућству!*

Божије чудо код Гаваона није једини неоспоран и чудесни небески догађај записан у Светом Писму Старог Завета. Присетимо се још једног веома важног старозаветног сведочанства; у питању је дожански знак који се десио у време јудејског цара Језекије²⁶ (који је владао од око 715. до 686. год. пре Христа). Библіјски текст сведочи о дожанском небеском знаку цару Језекији да ће посредством пророка Исаије²⁷ бити исцељен од тешке болести. Наиме, Језекија пита пророка Исаију: „које знамење (ће бити) да ће ме исцелити Господ, и да ћу узићи у дом Господњи у дан трећи?“ (4Цар 20, 8). Исаија одговара Језекији: „ово је знамење од Господа, да ће учинити Господ реч коју је рекао: (*хоћеш ли*) *да љође (наїред) сенка за десетї сїїейени, или да се враїи за десетї сїїейени?*“ (4Цар 20, 9). Језекија одговара Исаији: „*лако је сенки да се наїне (наїред) десетї сїїейени; не, неїо нека се љовраїи сенка љо дроју* (ἐν τοῖς ἀναβαθμοῖς) *десетї сїїейени уназад*“ (4Цар 20, 10)!? И тада „*Исаија љророк завайи ка Госїоду, и враїи се сенка уназад љо дроју десетї сїїейени*“ (4Цар 20, 11). У књизи пророка Исаије такође наилазимо на сведочанство дожанског послања Исаије цару Језекији како би му пророк пренео Божије речи: „тако говори Господ Бог Давида оца твојега: услишио сам молитву твоју и видео сузе твоје, и гле, приложићу годинама твојим петнаест година, и из руке цара асирског издaviћу тебе

²⁶ Име *Језекија* на јеврејском језику има значење *дожанска држава*. Види Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, *Συναγωγή τῶν ἀναγωγικῶς ἐρμηνευμένων ρητῶν τῆς Παλαιᾶς Ἀγίας Γραφῆς*, PG 77, 1268D.

²⁷ Име *Исаија* на јеврејском језику има значење *дожанска висина*, док се име Исаијеиног оца *Амос* преводи са *дол народа*. Види Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, *Συναγωγή τῶν ἀναγωγικῶς ἐρμηνευμένων ρητῶν τῆς Παλαιᾶς Ἀγίας Γραφῆς*, PG 77, 1269A.

и град тај, и бранићу тај град. *А ово ће ти бићи знамење од Госиода, да ће учиниши Госиод реч ову: іле, ја ћу враишии сенку іо броју іо коме сили-зи сунце десеті сїейени у дому оца іивоіа, враишићу сунце іо броју десеті (сїейени), и узїће сунце десеті сїейени, за колико се сїусіи сенка... И рече Језекија: ово је знамење да ћу узїћи у дом Божији“ (Ис 38, 5–22).* Кирило Александријски наводи да је Ахаз, Језекијин отац, својом вештином начинио некакву справу у свом дому помоћу које је мерио време и „пут сунца“ по сенци коју је справа показивала, тако да је Језекија помоћу исте те очеве справе могао да мери „продужење дана за неуобичајено више часова“²⁸. Кирило притом не разматра овај чудесни догађај из астралне перспективе, већ инсистира на Језекијином излечењу, али из перспективе обнове благољепија тадашњег богослужбеног живота, али и Језекијиног сагледавања знамења будућег „бескрајног Царства и непрекидног живота“²⁹.

Не доводећи у питање исправност Кириловог тумачења догађаја из књиге пророка Исаије, изнова постављамо питање: да ли физички догађаји у складу са дожанским домостројем спасења могу имати и реални физички узрок који је такође покретан дожанском вољом? Тако, на пример, да ли у догађају са *леденицама*, морамо рачунати и на неки физички узрок, или се ради о видљивој појави која долази „из ведре неба“? Другим речима, да ли дејство дожанске воље покреће одговарајући материјални узрок који надаље и сам дејствује на друга тела и бића, или се ни из чега ствара оно што Бог пожели, а у овом случају *леденице* у бици код Гаваона? Могућност постојања физичког узрока за појаву леденица можемо препознати у Божијим речима упућеним Јову: „Да ли си пришао снежном скровишту, и скровишћу ірадна да ли си видео, а хоће ли се и іиеди сїремийи (она) у час нейријайиелја (іивојих), у дану раїиа и доја?“ (Јов 38, 22–23). Да ли на сличан начин и у Језекијином случају дејствује неки физички узрок због кога се сунчева сенка помера уназад, или је довољна услышена реч пророка, па да Господ услышио надумном силом свога домостроја спасења „поврати Сунце“ у један од претходних положаја без икаквог посредног физичког узрока?

Најпре јасно нам је да се ради о недвосмисленим историјским догађајима у којима Господ дејствује свој домострој спасења чинећи Исуса Навина, али и цара Језекију, старозаветним христолошким парадигмама Себе Самог. У том смислу Исус Навин јесте дожански тип Христа као заповедника не само Израилској војсци, него и *небеској*, а Језекија јесте тип Христа који је од сигурне смрти дожански враћен у живот као сведок Будућег Века. Међутим, и поред библијског сведочанства о болести и начину излечења цара Језекије, овај чудесни библијски догађај повезан је и са необично важним археолошко-историјским артефактом.

²⁸ Види Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, *Εἰς τὸν προφήτην Ἰσαΐαν (βιβλίον τρίτον)*, PG 70, 788A.

²⁹ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, *Εἰς τὸν προφήτην Ἰσαΐαν (βιβλίον τρίτον)*, PG 70, 789D–792A.

Запажамо, најпре, да се у случају *йомерања сунчеве сенке* примећује велика разлика у односу на *зайтамњење Сунца*, и, последично, о превраћању сунчеве светлости у таму, што на исти начин може имати физички узрок који дејствује по дожанским вољама. Међутим, враћање сенке уназад у Језекијином случају нема никакве додирне тачке са затамњењем или помрачењем Сунца. Познато је да се после свака 223 синодична³⁰ месеца (у трајању сваког од по 29 дана, 12 сати, 44 минута и 2,7 секунде) дешава потпуно помрачење Сунца које траје нешто више од пар минута (147 секунди), и то у појасу од око 270 километара тзв. подручја тоталног помрачења. Стога, не искључујући и могућност постојања неких физичких узрока несвакидашњих небеских појава у предањима Старог света, прisetимо се једног потпуно необичног археолошког открића које се односи на догађаје повезане са древнијим временима, па и са временом у коме је живео праведни цар Језекија.

Наиме дана 02. децембра 2015. год. медији су објавили³¹ да је на једном од археолошких налазишта у Јерусалиму пронађен још један печат јудејског

Слика 1: Два ђечайа цара Језекије: с леве сїране је фотїоїрафија скоро оїкривеної ђечайа, а са десне је фотїоїрафија раније оїкривеної, али нишїа мање необичної ђечайа.

³⁰ Синодички месец одређује се према поновљеним положајима у односу на Земљу при чему Сунце јесте коначна одредница, и то, на пример, у периоду од младог Месеца до следећег младог Месеца.

³¹ http://www.theatlantic.com/international/archive/2015/12/jerusalem-king-hezekiah/418431/?utm_source=SF Twitter 03. 12. 2015. 20:45. Из овог времена пронађено је више печата као, на пример, печат војсковође Тобшалема команданта војске Елишама. Види јеврејски лист *Haaretz*, од 29. 10. 1999. или види http://www.perankhgroup.com/abraham,_joseph,_solomon_and_david.htm 05. 12. 2015. 19:15.

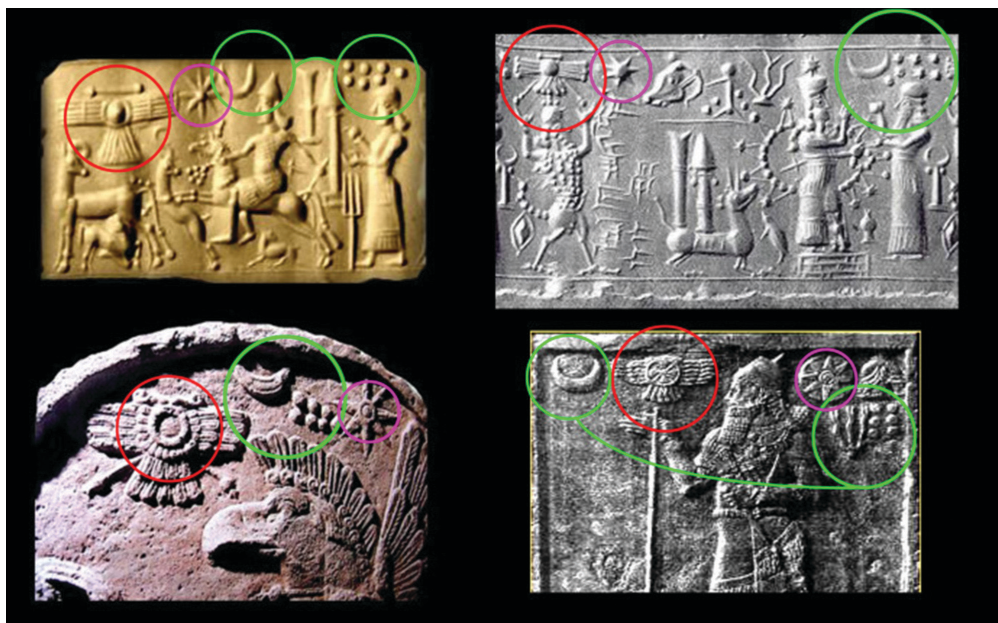
цара Језекије (али и Ахазовог слуге-војсковође у VIII, односно VII веку пре Христа). Осим неоспорно важног артефакта за библијску археологију, нашу пажњу привлаче чудни прикази урезани на овом печату. На њему се осим натписа (*Пријада Језекији, сину Ахаза, Цару Јудеје*)³² налазе изображена два тзв. египатска крста (*анк-а*), као и, за наше појмове ништа мање чудна представа *крилатој Сунца* са по три праве линије изнад и испод представе сунчаног диска. Други Језекијин печат, пронађен пре овог, поседује такође необичан приказ; овога пута у питању је изображење *крилатој скарабеја* који као да изнад себе држи Сунце предњим ногама.

Чудесно излечење Језекије било би сасвим довољно да се објасни порекло представе крилатог Сунца са царског печата, због тога што се Сунце, *алејоријски* речено, *покренуло као да има крила*; међутим, на овом месту препознајемо идентичне археолошко-историјске артефакте у којима нема никаквих трагова библијског предања о Језекији. Ово археолошко откриће не би толико привлачило нашу пажњу да представе са Језекијиног печата немају своје пандане и у персијском, египатском и вавилонском предању. Користимо на овом месту фотографије неколико упечатљивих археолошких артефаката који недвосмислено показују веома слична изображења каква налазимо на оба печата цара Језекије.

³² Запажа се да су натписи на три печата из истог доба исписани писмом у коме се препознају слова идентична словима из винчанског, етрурског (расенског), венетског, волског, умбријског, лигуријског, ретског, камунског, келтског, готског, фригијског, лидијског, каријског, ликијског, феничанског, па чак и транслитерације пар слова из минојског *linear a*, и микенског *linear b* писма.

Митраистички пандан симболичној представи са новооткривеног Језекијиног печата јесте представа божанства које је делом унутар окрилаћеног сунца, испод кога се са обе стране пружају кривудава линија са по три *йрсџа* на крајевима линија (укупно шест), као и двају закривљених линија које „излазе“ из леђа и из стомака исклесаног божанског бића, „израстајућег“ из(над) сунчаног диска. Божански лик у својој левој руци држи још једно „сунчано“ тело, док десном руком могуће да приказује некакав небески угао гледања, или небески правац кретања.

Четири сумеро-акадске представе приказују више небеских светила чији су положаји једновремени. У круговима обележеним црвеном бојом виде се јасно представе крилатог сунца (од којих једна доле лево подсећа на крилато сунце са две орловске главе). Да ли ови прикази сведоче устаљени поредак астрономских „матрица“ као вајарске представе својеврсног астралног часовника, који, као да је застао у оном звезданом положају у коме се десио важан небеско-земаљски догађај? Насупрот томе, сведоче ли можда ове представе о неочекиваној појави „нових светила“ на небу у временској корелацији кретања са већ познатим сазвежђима, те њиховом драматичном утицају на земаљски живот Старог света? Унутар зелених кругова обележен је положај сазвежђа од седам звезда (Плејаде)³³ са готово идентичним положајем Месеца.

³³ Сазвежђе Плејаде садржи око 120 звезда, али су седам од њих сјајније и носе имена митолошких бића — *муза*.

Сличан положај Месеца у односу на Плејаде *йрочийшали* су астрономи са тзв. небеског диска (на слици) који је под необичним околностима откривен 1999. год. у близини села Небра (Лужичкосрпски део данашње Немачке, покрајина Саксонија Анхалт)³⁴.

³⁴ За овај важан артефакт сазнало се када су копачи трагајући за вредним предметима из доба антике пронашли овај диск и покушали да га продају на „црном“ тржишту. Том приликом ухваћени су од стране полиције и тада је светлост дана угледао и овај необичан предмет стар око 3000–3600 год. Види о сличности вавилонских астрономских представа са оним на *Небра гиску* код Schöne, 2004. Види и http://www.lda-lsa.de/himmelsscheibe_von_nebra/ 09. 11. 2016. 10:27.

Египатска верзија крилатог сунца (скроз горе) показује окрилаћену звезду са две змије (кобре) с леве и с десне стране звезде. Непосредно испод крилатог сунца са змијама запажамо *крилатој* *скарабеја* изнад кога је сунце. Обе представе одговарају мотивима са откривених државних печата цара Језекије.

Крилати скарабеј који предњим ногама држи Сунце представља чест мотив у египатском предању.

Индикативна је представа крилатог скарабеја унутар кружног дела *анка*, изнад кога су три сунца. Подсећамо да су на печату цара Језекије приказана два *анка* (један са леве и један са десне стране крилатог Сунца).

На овим сумеро-акадским представама исклесаним у камену приказане су необичне и драматичне појаве на небу; једна таква небеска појава (приказана са леве стране) пропраћена је очигледним страхом и запрепашћењем ратника који је посматрају, док је на другој (са десне стране) приказано крајње необично помрачење (Сунца?!).

Будући да печат цара Језекије садржи необичне мотиве египатске, вавилонске и персијске традиције, намећу нам се питања: 1. Зар цар Језекија није могао наредити да се начини печат који не би имао „проблематичне“ представе припадајуће многобожачким народима? 2. Да ли је представа крилатог сунца на небу део многобожачког „фолклора“, или се можда ради о реткој историјској појави приказаној на многим споменицима Старог света, па и на Језекијином царском печату? Напомињемо, акривичности ради, да наше позивање на библијски сличне, или, пак, препознатљиве историјске мотиве у „небиблијским“ традицијама, нема за циљ да попут Делића библијско предање упуту, или можда сведе на историјски древнији помен који би и „нама“ и „њима“ требао претпостављати некакав заједнички именитељ, односно, заједничко духовно исходиште³⁵. Чини

³⁵ Примећујемо да западни (углавном протестантски) аутори теже да прилагоде библијске текстове ставовима тзв. mainstream науке. Тако, на пример, Mart de Groot (пастор из Северне Ирске) у своме излагању на тему „Библија и астрономија“ узима као неоспорну чињеницу потпуно произвољни број година „старости свемира“. Он наводи: „Гледајући временски уназад, у најтише галаксије на највећој удаљености од Земље, ми гледамо временски уназад преко 13, 5 милијарди година. Универзум мора најмање толико бити стар“. У питању је бројка од 13, 5 милијарди година, коју нико ни на који начин не може доказати, али то као да и није битно; изгледа да је у садашњој тзв. науци најважније да се многе тврдње, па и та „астрономски“ необично важна цифра, унедоглед понављају не

се да управо у том смислу Делић помиње старозаветно Божије име *Јахве* у вези са два древнија помена Јахвеа на глиненим таблицама из времена вавилонског цара Хамурабија, а можда и Хамурабијевог оца³⁶. Напротив, овде је у питању један скори археолошки налаз који у први план ставља могући историјски догађај, занимљив и из историјско-политичке перспективе тадашњег света будући да се ради о личности која је верни сведок чудесног библијског догађаја. Да ли се, дакле, ради о заједничком сећању читавог Старог света (а не само Египта, Вавилонa и Персије), на неки, или неке драматичне *астиралне* догађаје историје?

Иако се у Израиљу наилазило на обожавање³⁷ „сунца, и месеца, и звезда“³⁸, и све војске небеске“ (4Цар 23, 5), на клањање звездама (Јер 8, 2), на „кађење по кућама војсци небеској“ (Јер 19, 13), па чак и у Господњем храму (види нпр. 4Цар 21, 4–5), што је пратило и служење Баалу (4Цар 17, 16), ипак је многобоштво неспојиво са Језекијиним ликом кога Господ пред проком Исаијом назива „*вођа мојих људи*“ (4Цар 20, 5). Језекија је у Старом Завету описан као побожан цар који је рушио многобожачке жртвенике (4Цар 21, 3), док га апостол Матеј помиње заједно са Ахазом, Језекијиним оцем, у генеалогiji Господа и Спаситеља нашег Исуса Христа (види, Мт 1, 9–10). Међутим, да ли се разлог за обожавање сунца, месеца, и звезда, колико год оно било идеолошки или многобожачки погрешно, може ставити у некакав ближи, физички контекст? Који би, дакле, био дубљи разлог за обожавањем небеских твари? Другим речима, није спорна чињеница да је приступ небеској механици Вавилонa и Египта утицао на Јевреје да не само распознају, већ и обожавају и служе небеским телима; међутим, да ли су можда неки одлучујући астрални догађаји одлучно утицали на развој астрономије у Вавилону и Египту?

би ли на тај начин постале неоспорне чињенице!? Види, De Groot, 2004, стр. 173.

³⁶ Види, на пример, Delitzsch, 1903, стр. 61–66. или 71–73.

³⁷ Сетимо се забране служења небеским стварностима *јер их Господ није зајоведио* (Пон. Зак. 17, 3), а што као забрану налазимо у речима Мојсијевог Петокњижа: „а ти не уздижи очи ка небу, да се не би, гледајући сунце и месец и звезде и сву красоту небеску, преластио се и клањао им се и служио им, (њима) које је разделио Господ Бог твој свим народима под небом“ (Пон. Зак. 4, 19).

³⁸ Користимо израз *звезда* због тога што су Седмдесеторица одговарајућу јеврејску реч (τοῖς μαζούρωθ) оставили непреведеном. Ова реч нема јеврејско порекло, а претпоставља се да се односи на звездане констелације, или на знакове зодијака. Нисмо сигурни за израз *иланетше* из старосрпског превода ове речи због тога што јеврејско предање не познаје израз *иланетше* којим би се називала небеска тела различита од звезда, као што смо раније у тексту и навели. Писац ових редова волео би да од неког коме су позната астролошка тумачења поменутих библијских стихова, сазна за њихова, могуће, другачија значења!

2. Старозаветни литерарни симболи неба и небески весници Последњих дана

Као што смо из претходног разматрања могли закључити, осим што небеска светила у оквиру старозаветног предања сведоче о величанству дожанских дела, затим о раздеоама временских интервала у циљу оријентације човека у свакодневном животу и делатности, она су и полисемички небески знаци домостројних догађаја историје. Самим тим, коначно дожанско домостројно ткање историје не мимоилази ни небеска видела као удеонике у драматичним догађајима свршетка послепадног историјског облика у коме творевина постоји. Управо у том смислу налазимо више сведочанстава библијских текстова која помињу несвакидашње васељенске догађаје на крају времена. Тако, на пример, наилазимо на чудно помрачење Сунца у речима: „И деситће се у тај дан, говори Господ Бог, *заћи ће сунце у њодне, и дању ћу зашамнићи свейлоси на земљи*“ (Ам 8, 9). Да ли овај стих подразумева једно од уобичајених догађаја помрачења Сунца, или се, пак, ради о другачијем, односно, драматичнијем догађају? Стих сведочи о догађају *заласка Сунца у њодне*, док *зашамњење свейлоси на земљи* не може имати смисао помрачења Сунца које, као што смо раније навели, подразумева најпре један временски кратак и просторно ограничен догађај. Наиме, ако се потпуно помрачење Сунца десило, рецимо, у Северној Америци, тада северни делови Земље не могу бити истовремено помрачени, док пророк Амос говори о *зашамњењу свейлоси на (чишавој?) земљи*. Свакако да би алегоријско тумачење овог стиха могло упутити на догађај помрачења Сунца у време Господњег Страдања на Крсту. Међутим, сведоци смо да и пророк Исаија говори о драматичној промени унутар дожанског домостроја спасања, јер наводи: „и *зашајуће све силе небеске, и савиће се небо као свијак, и све звезде њашће као лишће са лозе и као што њада лишће са смокве*“ (Ис 34, 4). Подсетимо се на овом месту да и у књизи о Јову наилазимо на драматично сведочанство о томе да Господ тресе „*њоднебесну (земљу) из шемеља, и сшудови њени се колебају. Говори сунцу и оно се не њодиге, и звезде зашечаћује*; простира небо и ходи по мору као по земљи. *Твори Плејаде и Есирона, и Аркшуре, и ризнице јужне*“ (Јов 9, 6–9). Да ли писац књиге о Јову говори о „сферама могућег“ (будући да је Господу све могуће), или преноси, ако не своје искуство, а онда позната предања о несвакидашњим астралним појавама које су остале незаборавне генерацијама људи и пре и после Јова, а које се по неисказивим Божијим вољама могу поново збити?

Алегоријски смисао намеће се и у тумачењу библијског израза *змај одсшуйник*³⁹. Овај *левијашански* израз обично има значење демонског

³⁹ На овом месту грчког текста наводи се израз δράκοντα ἀποστάνην, са значењем *змаја одсшуйника*, док се у јеврејском тексту помиње израз זָחַלְתָּהּ, са значењем *змија одсшуйник*. Иако српски језик разликује ове две животиње, он ипак етимолошки усличњује појмове

бића. Међутим, да ли он може поред именовања демона, имати *уједно* и симболичну димензију неког *физичко*г светила у равнима постојања небеске сфере, будући да Јов говори: „*даријере небеске њодојаше се Њеја, и зайовешћу Њејовом умрћви змаја одсћујника*“ (Јов 26, 13)? У прилог овог питања присетимо се и већ поменутог стиха књиге о Јову који гласи: „јесам ли тобом ја одредио *ћраскозорје*, и да ли *свећлоноша* (ὁ ἑωσφόρος, лучоноша)⁴⁰ *ћознаје свој ћоредак*“ (Јов 38, 12)? Ако би се на овом месту *свећлоноша* тумачио искључиво као ђаволски лик (лик луцифера), како бисмо могли објаснити *смисао* ђаволског познавања „свог“ поретка? Очигледно је да су и први и други део овог, ерминевтички сложеног стиха, истовремено писани и у педагошко-ироничном смислу. Међутим, индикативна је и чињеница да у оба случаја Јов не може одговорити на ова питања. Када би литерарни символ *свећлоноша* крио у себи искључиво значење демона, зар Јов не би могао одговорити Богу на питање: да ли демон познаје „свој“ поредак? Зар премудри и добри Јов није знао да демони одступају од божанског поретка који је и једини поредак свеколиког постојања? Другим речима, зар Јов није знао да божанском поретку не може сапостојати никакав „паралелни“ поредак? Уколико би литерарни символ скривао искључиво неко демонско биће, тада би Јов могао дати одговор на постављена питања. Да ли бисмо можда смели допустити могућност да Бог истовремено пита Јова и за његову моћ одређивања закона кретања у небеским сферама, и да у складу са тим, *ћраскозорје* и *свећлоноша* могу имати и некакву астралну димензију кретања у коју Јов не успева да проникне. *Полисемија дибдијских ћексћова не искључује нићи једно моћуће ћумачење које има свој реални ерминевтички основ у Госћодњем домосћроју сћасења*. Због тога не желимо бити искључиви, већ покушавамо да укажемо и на могуће астрално ерминевтичко значење ових, по свему судећи, полисемичних литерарних симбола у књизи о Јову. Литерарни симболи на тај начин посредују у откривању христолошких карактера симбола творевине.

Књига о Јову обилује астралним симболима, али отежавајућа околност идентификовања неких звезданих имена литерарног симболизма са конкретним звезданим констелацијама лежи и у чињеници да се звездани положаји у небеским хемисферама не могу данас идентификовати и поклопити са временом када је писана књига о Јову⁴¹, што је веома индикативно. Можда би се акривичност запажаних покрета на небу могла потражити у загонетним реалностима литерарног симболизма пророч-

змај и змија, тако да, или је змај змијолико биће, или је, пак, змија змајолика.

⁴⁰ Именица ἑωσφόρος — *свећлоноша* долази од речи ἑως (светлост) и глагола φέρω, са значењем *носим*, те одатле реч *свећлоноша*, односно *онај који носи светлосћ*.

⁴¹ Скјапарели користи јеврејска предања о датуму настанка књиге о Јову. У Скјапарелијево време још су трајали јеврејски спорови око датирања књиге, иако он помиње приближно 750. год. пре Христа. Види, Schiaparelli, 1905, стр. 64.

ких списа, у којима наилазимо на речи: 1) Јои́ла: „пред њим је огањ који сажиге, и за њим пламен који изгара“ (2, 3), затим речи: „од лица његовог пропашиће људи, свако лице (ће бити) као гареж лонца (ὥς πρόσκαυμα χύτρας)“ (2, 6), или речи: „и даћу знаке на небу и на земљи, крв и огањ и куљање дима“ (3, 3); 2) Исаи́је: „и биће да онај који страхом бежи падне у јаму, а онај који излази из јаме буде ухваћен у замку, јер се окна са неба ошворише и пошрешиће се темељи земље. Поколебаће се земља...“ (24, 18–19), или речи: „...јер гле, дан Господњи долази љути од њева и јарости, да обрати васељену у љустињу, и ирешике да појуди из ње“ (Ис 13, 9), или речи: „иосидеће се месец и осрамиће сунце, јер ће се Господ зацариће у Сиону у Јерусалиму“ (24, 23); 3) Јеремије: „И доћи ће уништити сваки град, и неће се издати ни један град... као што рече Господ“ (48, 8), као и речи: „(знакова неба) се ујасавају незнабошци“ (10, 2); 4) Михеја: „поколебаће се горе пред њим“ (1, 4)?

Есхатолошко-историјско сведочанство пророка Захарије о будућем присуству дожанских дејстава налазимо у речима: „И изићи ће Господ на народе оне, и поставиће се против народа оних, и стаће ноге његове у дан онај на гору маслинску, која је према Јерусалиму на истоку; и разделиће се гора маслинска, пола ње ка истоку, и пола ње ка мору (и биће) пројасиће врло велика, и наинуће се пола горе ка северу, а пола ње ка југу. И засуће се долина гора мојих, и прилепиће се кланац гора до Асаила, и засуће се као што се засула од лица земљотреса у дане Озије цара Јудиној; и доћи ће Господ Бој мој и сви свети са њим. И у дан онај неће бити светлости, и хладноћа и мраз. Биће један дан, и тај дан биће познат Господу, и неће бити дан и неће бити ноћ, и (како дан наине) ка вечери биће светлости. И у дан онај изићи ће вода жива из Јерусалима, пола ње у море прво, и пола ње у море последње, и као у лето и пролеће, тако ће бити“ (Зах 14, 3–9).

Закључак

Из свега изложеног можемо извести закључак да се опажање реалних историјских догађаја налази континуирано пред искушењем објективизовања како појединачних симбола творевине тако и њихових међусобних односа. Објективизацијом симбола постојања човеков послепадни ум чини од света већ некакву „готову“ или лако схватљиву реалност лишену свештених димензија постојања. С друге стране, могућност доживљавања света као динамичне структуре постојања сачињене из неизбројивих симболичних бића и (с)твари, доводи у питање управо објективизовано постојање света. У том смислу индикативан је и научни став којим се покушава одредити узрок древних интересовања за астралне догађаје. Важност положаја небеских констелација углавном се посматра из перспективе свакодневних човекових потреба, било да се ради о временским условима за обављање пољопривредних или других радњи

(на пример, монсунске падавине, или, пак, одређивање раздобља у вези са плављењем Нила, и сл.). На тај начин и праисторијски археолошки артефакти имали би искључиво такав, „економски“ карактер, било да је у питању изградња толиког броја пирамида по свету, било да су у питању небески календари попут мегалитских творевина енглеског Стоунхенца, или египатске Набта Плаје⁴². Маундер оставља утисак да се различита географско-историјска предања преплићу по питању положаја и назива звезданих констелација. Тако је, на пример, сазвежђе Аргоса (настало по аргонаутској парадигми) одмах поред сазвежђа Колумбе (по предању назване Нојеве голубице). Чини се да Маундер некако стидљиво жели рећи да небеска имена звезданих група сведоче и о свеопште упамћеном догађају Потопа⁴³. Он запажа да су у Старом свету положаји звезда довођени у везу са периодом пре и периодом после догађаја Потопа, тако да неки аутори допуштају могућност да се вавилонско и библијско предање о Потопу формирало у односу на положаје звезданих констелација у трећем миленијуму пре Христа⁴⁴. Иако оваква пројекција може звучати као нека историјски „далека“ истина која озбиљније покушава да „чеше по ушима“ (2Тим 4, 3), ипак смо мишљења да се надевање имена звездама односи на разноликоост реалних историјских мотива писаца, односно, преносиоца одређених предања⁴⁵. Међутим, Маундерово запажање на неки начин провлачи много озбиљнију дилему која се састоји у следећем: да ли је после догађаја Потопа, на различитим географским ширинама и дужинама више личности преживело Потоп, и сведочио (не)слична предања о Потопу?! Маундер очигледно не жели да покреће ово питање јер би у супротном морао признати да Свето Писмо Старог Завета преноси само једно од многих верзија једног од најважнијих догађаја историје. Такав став би подразумевао постојање барем по једне личности „Ноја“ на сваком континенту, с обзиром на историјску науку која као прву слепопотопску цивилизацију препознаје тек Сумер у III миленијуму пре Христа!?

Пристрасни критичко-историјски начин истраживања библијских текстова води површном сагледавању божанског порекла творевине, па самим тим и њеног небеског нивоа постојања. Стварање небеског света за знаке и времена најпре представља наш подсетник на божанско порекло и овог нивоа творевине, што као гносеолошки приоритет налазимо у старозаветним богослужбено-символичним речима: „Хвалите га сунче

⁴² Bauval, Thomas 2011.

⁴³ Maunder, 1904, стр. 119–120.

⁴⁴ Види, Maunder, 1908, стр. 74–76.

⁴⁵ Сведоци смо да астрономи данас називају небеска тела именима или живих или покојних астронома, али најчешће шифрираним словима и бројевима. У таквом приступу небеском свету нема никакве тајноводствености већ је у питању откривање већих или мањих небеских тела, интересантних углавном са позиција истраживачке радозналости, без потребе за дубљим сагледавањем тајни њихових постојања и кретања.

и месече, хвалите га све звезде светлосне... јер Он заповеди и постадоше и постави их за векове векова“ (Пс 148, 3–6), или речима: „Погледајте на висину очима вашима и видите ко је све (њих) створио“ (Ис 40, 26), или опет: „ја сам руком својом утврдио небо и свим звездама заповедио“ (Ис 45, 12). Потрудили смо се да укажемо на чињеницу да Божије стварање света и промишљање о његовом вечном постојању укључује и недеску област створеног постојања, јер ће и она по речима пророка пројавити велика знамења у процесу дожанског пресаздања света у Последњи Дан.

Црквени начин постојања увек изнова актуелизује драматичност свеопштег постојања. Пред вернима се упорно намеће питање: није ли свеколика творевина, као дожански предзамишљена Црква, попут својеврсне Књиге Божије дароване човеку, чије нам појединачне елементе постојања ваља научити попут слова, небо-земне односе међу њима читати попут речи и реченица, а дожански домострој спасења, сагледавати и одгонетати кроз њене тајноводствене процесе и значења?! Управо у том контексту говорили су свети Оци када су помињали *дожансѣвеније*⁴⁶, или, пак, *ѣодсѣављене* (ѣпоѣетикої) *неке лоїосе*⁴⁷ који су и *уѣисани* (ѣпоѣрафикої)⁴⁸ и *саїледатѣљни лоїоси диѣа*⁴⁹. На неки чудесан начин Господ види, односно воли свет. Његове воље пројављују земљу као *рај сладосѣи ѣред лицем Њеїовим* (Јоил 2, 3), и управо због тога, док сагледавамо око седе драматична знамења Долазећег Господа, упамтимо добро речи пророка Јеремије који нам пророкује: „*не дојѣ се знакова неба*“ (Јер 10, 2).

Извори

- Βασεῖλιος Μέγας, *Ἡ ἐξαήμερον*, PG 29.
 Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, *Περὶ μυστικῆς θεολογίας*, PG 3.
 Επισφάνιος Κυπρού, *Κατὰ αἵρέσεων*, PG 41.
 Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, *Συναγωγὴ τῶν ἀναγωγικῶς ἐρμηνευομένων ῥητῶν τῆς Παλαιᾶς Ἀγίας Γραφῆς*, PG 77.
 Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, *Εἰς τὸν προφήτην Ἰσαΐαν (βιβλίον τρίτον)*, PG 70.
 Μάξιμος Ὁμολογητής, *Σχόλια εἰς τὸ Περὶ μυστικῆς θεολογίας*, PG 4.

Интернет извори

Pseudo-Clementine Literature, Fire-Worships of the Persians. <http://www.ccel.org/ccel/schaff/anfo8.vi.iii.vi.xxix.html>

⁴⁶ Види и Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, *Συναγωγὴ τῶν ἀναγωγικῶς ἐρμηνευομένων ῥητῶν τῆς Παλαιᾶς Ἀγίας Γραφῆς*, PG 77, 1272CD.

⁴⁷ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, *Περὶ μυστικῆς θεολογίας*, PG 3, 1000D.

⁴⁸ Буквално значење ове речи било ди *ѣод-ѣисани*.

⁴⁹ Μάξιμος Ὁμολογητής, *Σχόλια εἰς τὸ Περὶ μυστικῆς θεολογίας*, PG 4, 420D.

Литература

- Bauval, R., Brophy, T. (2011). *Black Genesis (Prehistoric Origins of Ancient Egypt)*. Toronto.
- De Groot, M. (2004). *The Bible and Astronomy, II Symposium on the Bible and Adventist Scholarship (March 15–20)*. Dominican Republic: Institute for Christian Teaching, Juan Dolio.
- Delitzsch, F. (1903). *Babel and Bible*. Chicago.
- Delitzsch, F. (1902). *Das Buch Hiob*. Leipzig.
- Maunder, W.E. (1904). *Astronomy Withouth a Telescope*. London.
- Maunder, E.W. (1908). *The Astronomy of the Bible (An Elementary Commentary on the Astronomical References of Holy Scriptures)*. London.
- Миланковић, М. (2014). *Кроз васиону и векове*. Београд.
- Петровић, П. (2013). Богослужбене претпоставке Дионисијеве христологије. *Садорносїї*, 7, 43–57.
- Петровић, П. (2014). *Боїословље дожанских имена (Есхаїолошко-истїоријски їрисїуїи дожанском оїїкривењу, боїоименовању и боїоїознању)*. Пожаревац.
- Schiaparelli, G. (1905). *Astronomy in the Old Testament*. Oxford.
- Schöne, T. (2004). Himmelsscheibe von Nebra: 3600 Jahre alte Welt. *Stern*, September 26.
- Walton, J.H. (2009). *The Lost Worlds of Genesis One*. IL: Downers Grove.

Predrag Petrović

University of Belgrade, Faculty of Orthodox Theology, Belgrade

Celestial Symbols of the Old Testament in Divine Oikonomia of Salvation

With its visible and invisible dimensions of existence, the heavenly world manifests impalpability, but also the creaturely mode of existence, which opens a perception of multidimensionality of the divine act of creation to a man, different from the superficial, purely sensual perception, which a man prefers to use. Although noticed movements in the heavenly dimensions of the symbolic mode of existence testify about certain habitual movements of the heavenly lights, they also manifest their sense of event. The Old Testament projection of the celestial bodies opens precisely such a sense of event of the heavenly mode of existence which has no fatal, but libertarian features derived from the visible manifestation of the will of God the Creator, Almighty and Savior of the world.

Key words: symbol, heavens, Sun, Moon, movements, events, Oikonomia, constellations, prophecy, allegory.

Датум пријема чланка: 30. 11. 2016.

Датум прихватања чланка за објављивање: 1. 12. 2016.